

КРИЗА СПОНУКАЄ ДО ДІЙ

«Передбачати, готуватися та реагувати на кризи – інвестуймо зараз у стійкі системи БЗР» – гасло Всесвітнього дня охорони праці – 2021.

Що таке ефективні системи БЗР та які сучасні підходи й технології можуть допомогти в подоланні кризи, спричиненої пандемією?

На ці запитання намагалися відповісти учасники онлайн-конференції, яку підготували та провели 23 квітня Державна служба України з питань праці спільно з журналом «Охорона праці» за підтримки Проекту ЄС-МОП «На шляху до безпечної, здорової та задекларованої праці в Україні» (далі – **Проект ЄС-МОП**). Спікерами виступили представники Держпраці, Міжнародної організації праці (МОП), Федерації профспілок України, Федерації роботодавців України, Фонду соціального страхування України, українських компаній. До заходу долучилися близько 800 учасників.

«Інвестуймо зараз» – звучить привабливо. Щоправда, виникає запитання, як це зробити, коли світ потерпає від пандемії, частина підприємств змушена періодично припиняти діяльність, багато людей втратили роботу, економіки країн переживають стагнацію. Очевидно, ідеться не лише про фінансовий складник, а й про інвестиції в розумінні знань, досвіду, інновацій, зусиль, спрямованих на посилення життєстійкості та протидії кризам з урахуванням тих уроків, які отримало людство в протиборстві з COVID-19. Таку думку висловив під час онлайн-конференції **Ігор Дегнера**, заступник голови Держпраці України.

І. Дегнера

Співробітники Держпраці, зауважив доповідач, так і діють. Інвестують у БЗР знання та навички, досвід, упроваджують нові форми превентивної роботи в умовах пандемії, водночас особливої уваги надають питанням безпеки і здоров'я медичних працівників. Приміром, з початком стрімкого зростання захворюваності серед медиків Держпраці проаналі-

зувала **7200 випадків гострих профзахворювань** і визначила типові причини інфікування COVID-19. Як виявилось, вони пов'язані з недотриманням елементарних правил безпеки, поведінки із ЗІЗ, неправильною організацією робочих місць тощо. Після цього Держпраці спільно з департаментами охорони здоров'я провела інформаційно-роз'яснювальну кампанію в медичних закладах країни.

Крім того, з початку цього року Держпраці активізувала в регіонах спільно з органами державної влади та соціальними партнерами **роботу із запобігання травматизму**. Водночас враховуються аналітичні дані про ситуацію і найбільш поширені небезпеки в кожному регіоні. У планах Держпраці – надання інформації про причини нещасних випадків на роботі (н. в.) за результатами завершених розслідувань н. в. Завдяки цьому спеціалісти з БЗР зможуть оцінити подібні небезпеки й ризики на своїх підприємствах, щоб уникнути їх. Планується також повідомляти щоденно в режимі реального часу про н. в., що сталися в країні, через телеграм-канал.

Ефективним превентивним заходом є проведення інспекторами праці **технічних консультацій безпосередньо на робочих місцях** працівників, які виконують роботи підвищеної небезпеки.

За ініціативою керівництва Держпраці розроблено проект **Порядку впровадження електронного документообігу в системі управління охороною праці**, з яким можна ознайомитися на вебсайті Держпраці. Прикметно, що його підтримали і роботодавці, і профспілки.

ЕФЕКТИВНІСТЬ БЗР – ЗАПОРУКА УСПІШНОГО БІЗНЕСУ

Статистика виробничого травматизму показує, що робота вбиває більше людей, ніж війна. Серйозні виклики, що постали перед країною, вкотре доводять, що

Р. Овчаренко

необхідно змінювати ставлення до сфери безпеки праці і здоров'я на роботі, зазначив у своєму виступі **Руслан Овчаренко, генеральний директор директорату розвитку ринку праці та умов оплати праці Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України**. Адже питання безпеки є стратегічно важливими і стосуються кожного – від звичайного робітника до урядовця. Однією з проблем доповідач назвав недостатнє матеріальне та фінансове забезпечення Держпраці, через що відбувається

відплив професійних кадрів.

Позитивним є те, що в Мінекономрозвитку за участі соціальних партнерів і всіх заінтересованих сторін триває доопрацювання проекту Закону «Про безпеку та здоров'я працівників на роботі». Процес супроводжується гарячими дискусіями, але просувається досить жваво. Безсумнівно, потрібно докорінно змінювати підходи в цій сфері та принципи побудови системи БЗР, і це має знайти своє відображення в новому працезахоронному законі.

Всесвітній день охорони праці ми не святкуємо, а відзначаємо, нагадав **Сергій Савчук, національний координатор МОП в Україні**. Цей день започатковано в Канаді та США як день ушанування пам'яті загиблих на роботі, тобто першопричиною його виникнення стала масштабна проблема.

С. Савчук

За даними МОП, щороку на роботі гинуть близько 3 млн працівників і приблизно 374 млн страждають від нелетальних нещасних випадків. Сама думка про те, що людина йде на роботу, аби забезпечити гідне життя родині, і ризикує втратити здоров'я та життя, є нестерпною і спонукає до дій. Бачення МОП майбутнього праці полягає в тому, що безпека та здо-

ров'я є невід'ємними елементами гідної праці та сталого розвитку, забезпечення здорового життя, добробуту, стійкого економічного зростання. За роки незалежності Україна зробила чимало для приєднання до міжнародних стандартів у сфері БЗР, ратифікувала багато важливих конвенцій, за підтримки МОП розробляє новий закон про БЗР.

Водночас є багато проблем. Серед них – низький рівень виконання міжнародних стандартів, що дає привід критикам говорити про їх обтяжливість і непотрібність. У контексті реформування трудового законодавства сьогодні пропонують підходи, що суттєво **звужують сферу застосування колективного договірного регулювання і трудового права**; рекомендують застосовувати індивідуальні трудові договори та норми цивільного права. У такий спосіб обов'язок роботодавця щодо забезпечення безпечних умов праці перекладається на працівника, оформленого за цивільно-правовою угодою. Такий підхід загрожує великими небезпеками, особливо під час COVID-19.

Тезу про обтяжливість БЗР для бізнесу спростовують науковці та міжнародний досвід, який підтверджує, що ефективність системи управління БЗР – запорука успішного бізнесу. COVID-19 став своєрідним тестом для таких систем управління і показав: компанії, що системно їх застосовують, є набагато стійкішими і рятують людські життя.

ЩО ТАКЕ СИСТЕМА БЗР ТА В ЩО ІНВЕСТИВАТИ, ЩОБ ВОНА БУЛА СТІЙКОЮ

Систему БЗР, як пояснив **Антоніу Сантуш, менеджер Проекту ЄС-МОП**,

А. Сантуш

можна розглядати на національному рівні та на рівні робочого місця. На національному рівні вона визначається, зокрема, Конвенцією № 155 про безпеку й гігієну праці та виробниче середовище, прийнятою 1981 року, Конвенцією № 187 про основи, які сприяють безпеці та гігієні праці, рамковою Директивою 89/391/ЄЕС з охорони праці.

Отже, **на національному рівні** це така система, яка містить:

- ☑ закони, нормативні акти, колективні договори, керівні принципи, настанови про БЗР; національні органи, відповідальні за БЗР;
- ☑ механізми для забезпечення дотримання законодавства;
- ☑ домовленості між працівниками та роботодавцями;
- ☑ служби професійної підготовки, інформаційні та консультаційні служби з питань БЗР;
- ☑ служби здоров'я на роботі;
- ☑ дослідницьку та аналітичну роботу, зокрема збір інформації про першопричини травматизму і профзахворювань;

Всесвітній день охорони праці

- ✓ співробітництво із системами страхування та соц-забезпечення.

Тобто це система, що забезпечує управління професійними ризиками.

Система БЗР на рівні підприємства охоплює служби БЗР, заходи з виявлення й оцінювання ризиків, їх контролю та запобігання, протидії позаштатним ситуаціям, забезпечення безкоштовними ЗКЗ і ЗІЗ, нагляд за здоров'ям працівників, інформування і навчання з БЗР, консультації та залученість працівників до системи БЗР тощо.

У які напрями діяльності слід інвестувати, щоб система БЗР була стійкою?

На національному рівні:

- ✓ В узгодження національної правової бази з БЗР із міжнародними трудовими нормами та законодавством ЄС, починаючи з Директиви 89/391/ЄЕС.
- ✓ Забезпечення ефективності системи інспекції праці, що має узгоджуватися з Конвенціями МОП № 81 і № 129.
- ✓ Активізацію роботи Національної тристоронньої соціально-економічної ради, зокрема з питань БЗР.
- ✓ Організацію системи професійної підготовки з БЗР.
- ✓ Організацію системи служб БЗР.
- ✓ Дослідження у сфері БЗР.
- ✓ Удосконалення системи повідомлення, збирання, реєстрації та аналізу даних про нещасні випадки на роботі та професійні захворювання.
- ✓ Співпрацю між органами адміністрації праці та системою соціального забезпечення і страхування.

На рівні підприємства:

- ✓ У розроблення та запровадження плану профілактики у сфері БЗР.
- ✓ Запровадження системи управління професійними ризиками (запобігання, оцінювання, контроль ризиків).

- ✓ Організацію та функціонування служб БЗР на підприємствах.
- ✓ Навчання та інформування з питань БЗР.
- ✓ Консультації з працівниками та їхню участь у прийнятті рішень щодо БЗР (наприклад, через представників працівників та комітети з БЗР).
- ✓ Спостереження за станом здоров'я працівників.
- ✓ Запобіжні та захисні заходи і забезпечення необхідними ЗКЗ та ЗІЗ.

Як зазначив Антоніу Сантуш, пандемія змусила суспільство усвідомити, наскільки важливою й значущою є побудова ефективної системи БЗР. Адже якби система БЗР на рівні держави та підприємств була більш стійкою, то й вплив пандемії був би менш відчутним.

7–8 УСУНУТИХ ПОРУШЕНЬ ЗБЕРІГАЮТЬ ОДНЕ ЛЮДСЬКЕ ЖИТТЯ

Криза, викликана пандемією, зауважив **Євген Драп'ятий**, заступник голови Спільного представницького органу всеукраїнських об'єднань профспілок на національному рівні (далі – **СПО об'єднань профспілок**), ще більше загострила проблеми у сфері охорони праці. За даними профспілок, у шкідливих та небезпечних умовах праці сьогодні працює чи не кожен третій працівник. Умови праці на багатьох підприємствах не відповідають санітарно-гігієнічним вимогам. Загальна кількість нещасних випадків на роботі, включно із гострими профзахворюваннями, збільшилася з 5820 у 2019 році до 40 700 у 2020-му, а зі смертельними наслідками – з 1228 до 1540 відповідно. Однак страховими випадками в минулому році було визнано лише 16% нещасних і 42% смертельних випадків. Іншими словами, величезна кількість потерпілих та їхніх родин не отримали гарантованого державою права на виплати від Фонду соціального страхування України.

Є. Драп'ятий

Сьогодні СПО об'єднань профспілок представляє 6,5 млн працівників, майже половину офіційно працюючих громадян України. З метою захисту їхніх інтересів профспілки розвивають партнерство та соціальний діалог. Так, укладено **97 галузевих і 27 територіальних угод**, а також **51,4 тис. колективних договорів**, що є дієвим механізмом захисту працівників. СПО об'єднань профспілок та об'єднання організацій роботодавців підписали з Кабінетом Міністрів України Генеральну угоду про

Підготовка до онлайн-конференції в розпалі

регулювання основних принципів і норм реалізації соціально-економічної політики і трудових відносин в Україні на 2019–2021 рр. Документи містять розділи, в яких чітко регламентовано зобов'язання сторін у сфері БЗР. Прикладом успішних інвестицій у БЗР може слугувати одна з домовленостей у галузі металургійно-гірничого комплексу, за якою витрати на охорону праці встановлено в розмірі не менше ніж 0,6% від суми реалізації продукції. Це у 30 разів більше за сьогоднішні 0,5% від фонду оплати праці.

Технічна інспекція праці профспілок України налічує сьогодні 170 фахівців. На рівні обласних, міських і районних організацій галузевих профспілок громадський контроль здійснюють приблизно 2 тис. представників профспілок. На виробничому рівні громадський контроль та соціальний захист потерпілих на виробництві здійснюють понад 36 тис. представників профспілок з питань охорони праці. Минулого року було проведено 6500 перевірок, у ході яких виявлено 28 600 порушень законодавства з ОП, 92% яких було усунуто роботодавцями. Згідно з проведеними в ЄС дослідженнями 7–8 усунутих порушень зберігають одне людське життя.

ІНФОРМАЦІЯ МАЄ БУТИ ОБ'ЄКТИВНОЮ, СВОЄЧАСНОЮ ТА ПОВНОЮ

Сергій Таровик, начальник управління профілактики страхових випадків виконавчої дирекції Фонду соціального страхування України, нагадав, що завдання загальнообов'язкового державного соціального страхування від нещасних випадків і профзахворювань на виробництві Фонд реалізує через службу страхових експертів шляхом проведення профілактичних заходів, які спрямовані на запобігання таким випадкам.

С. Таровик

Якщо говорити про інвестиції у стійкі системи БЗР, то Фонд спільно із соціальними партнерами та Мінсоцполітики розробив та ухвалив у лютому цього року новий порядок формування заходів з профілактики страхових випадків, що фінансуються за рахунок коштів Фонду. Свої пропозиції про найбільш ефективні заходи надали профільні міністерства, наукові установи, соціальні партнери. В умовах пандемії Фонд очікує пропозиції також від МОЗ України та науково-дослідних інститутів, які займаються медициною праці. Порядок передбачає фінансування наукових досліджень, навчання фахівців, розроблення нормативних актів у сфері БЗР, популяризацію безпечних умов праці.

Сергій Таровик звернув увагу, що у 2020 році згідно з даними аналізу випадків гострих професійних

захворювань (ГПЗ), пов'язаних з виробництвом, медичних та інших працівників, у 46% випадків причини захворювань встановлені та зафіксовані в актах розслідувань як «інші», тобто не визначені. Це означає, що розробити дієвий план заходів з профілактики захворювань дуже проблематично. Зважаючи на це МОЗ необхідно терміново розробити класифікатор подій і причин, які призводять до настання ГПЗ і пов'язані з коронавірусною інфекцією. Інформація про ГПЗ має бути об'єктивною, своєчасною і повною, адже її використовують центральні органи виконавчої влади і всі, хто займається питаннями БЗР.

На думку Сергія Таровика, є нагальна потреба у створенні потужного інформаційного засобу, діяльність якого буде спрямована на формування національної культури БЗР. З цією метою Фонд планує передбачити в бюджеті кошти на створення **телевізійного проекту «Безпека праці та життєдіяльності»**. Такий проект може стати майданчиком для обговорення актуальних питань з БЗР.

Про досвід українських компаній у подоланні кризи, спричиненої пандемією COVID-19, передові технології та методи побудови сучасної системи БЗР на українських підприємствах розповіли представники ТОВ «Краснолиманське», Громадської спілки «Біомедзахист», ТОВ «Нова пошта», Національного фармацевтичного університету (м. Харків) тощо. Більш детально про це читайте в наступних номерах нашого журналу.

З коротким оглядом інструментів МОП та Проекту ЄС-МОП для запобігання наслідкам COVID-19 та їх зменшення виступила **Софія Литвин**, національний координатор Проекту ЄС-МОП в Україні. На завершення **Дмитро Матвійчук**, головний редактор журналу «Охорона праці», оголосив підсумки X Всеукраїнського конкурсу «Охорона праці очима дітей».

Нагороди та подарунки для переможців конкурсу «Охорона праці очима дітей» – 2021

Підготував **Олександр Фандєєв**, спецкор
Фото автора